

נר לשולחן שבת

פרשת ויגש
גליון 390

לע"נ הר"ר צבי יהודה
ב"ר חיים אברהם טננבוים ז"ל
נלב"ע ו' טבת תשע"ב

השבוע חל יום הזכרון לגאון רבי יעקב ריישר בעל ה"שבות יעקב", ו' טבת תצ"ג

זאת דינה בתו - הזכרים תלה בלאה והנקבות ביעקב. (רש"י מ"ו ט"ו)
לכן סוקלים בת על פתח בית אביה, ולא מציעו כן בבן. (רמב"ם איסורי בינה ה)
נשאל ה"שבות יעקב" מה דינו של כהן, שבנו יצא לתרבות רעה,
האם יכולים בני הקהילה שלא לקרותו בתורה ראשון?

והשיב: אף שהרמ"א כתב שמי שיש לו בת שהמירה דתה ... אין
מחוייבים עוד לקדשו, כי את אביה היא מחללת (ק"ח מ"א גו"ס). אך
האמת שאין חילוק בין בן לבת, כי שניהם אם התפקרו, מבזים
בזה את אביהם, שהרי אומרים 'ארור שזה ילד, ארור שזה גידל'.
וכיון שדין זה הניחוהו הפוסקים בספק, לכן נראה אפילו
שרשות לעשות כן, מכל מקום אין לביישו ברבים בשל כך.
ופשוט וברור שאם יקראוהו לתורה, יעלוהו בראש.

העלו בדעתכם, כהן שהיה רגיל כל ימי חייו לעלות ל"ראשון",
ועכשיו יעלוהו בתוך הקרואים, אין לך הלבנת פנים גדולה מזו,
ועל זה נאמר 'לא ימותו אבות על בנים'...

וראינו רבים מגדולי ישראל שבניהם התפקרו, ובכל זאת נהגו
בהם כבוד וחלילה לביישם ברבים. (שו"ת "שבות יעקב" ח"ב מ' ועיין סנהדרין נב.)

אף אם לא קרא קריאת שמע כותיקין יש להקדים ולקוראה ככל
האפשר. (נ"ח ב') ומשום זריזין מקדימין למצוות. (משנ"ב י')

המתעורר לפנות בוקר, אחר שהגיע זמן קריאת שמע, ועדיין
חפץ להמשיך לישון, אמר החזו"א שרשאי. ("דינים והנהגות" ד' י"ד)
והגאון רבי נסים קרליץ חילק בין אם שוכב במיטה, לאופן שקם
ממיטתו, שאז עליו להתפלל, פרט לאופן שיודע בעצמו שלא
יהיה מיושב בתפלתו, כיון שלא ישן די צורכו. ("חוט שני" שבת ח"א)

הורה מרן החזו"א לבחור שהתעורר סמוך לסוף זמן קריאת שמע,
שיקרא ק"ש בלי נטילת ידים ובלי ברכת התורה. ("אורחות רבנו" ח"ג)

הקורא קריאת שמע לאחר זמנה, ומכוון לצאת בה ידי חובת
מצוה אינו עובר בבל תוסיף. ("המעיר", שו"ת אג"מ א"ח ח"ב ס', "שומו אמת")
וידוע שדעתו של ה"חפץ חיים" אינה כן, שהיה מזהיר לבחורים,
שאם יאחרו את הזמן, שלא יכוונו למצוות ק"ש. ("הצדיק רבי שלמה")

גם אם כבר עבר זמן ק"ש חייב עדיין לקרוא במשך היום פסוק
שמוזכרת בו יציאת מצרים, כיון שחיוב זכירתה הוא כל היום.
(מג"א ע' ה', משנ"ב נ"ח כ"ז)

בדרך לייסוד ישיבה - הסבא מנובהרדוק שלש עשרה שנה לא
מש מזכרונו ולא פג פחדו שמא איחר וקרא קריאת שמע שלא
בזמנה. היה זה בעת שהלך לייסד ישיבה בביאליסטוק.

סיפר תלמידו, הגאון רבי יואל ברנצ'יק: במשך כל הלילה הלכנו
ברגל. בסוף הלילה עצרה לנו עגלה, משעלינו עליה - נרדמנו,
כאשר התעוררנו נתקף הסבא בפחד שמא עבר זמן קריאת
שמע. מיד קרא, משסיים - התעלף! 'האם אחרנו זמן קריאת
שמע' - שאל הסבא כשהתעורר מעלפוננו. עניתי שלפי גובה
השמש נראה שלא אחרנו זמן קריאת שמע של הגר"א.

אחרי שבע שנים נפגשנו, והסבא שאלני שוב: 'האם הינך בטוח
שלא אחרנו, או אמרת כך רק להפיס את דעתי?' עברו שש
שנים, ושוב הסבא אמר לי: 'חוששני לאותו איחור קריאת שמע!'
אותן שנים שהיו מלאות במעש ומפעלים כבירים, לא היה בכל
אלה לעמעם את היראה שמא איחר זמן ק"ש. (בסופה ובסערה")

זאת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות - לתקן לו בית תלמוד! (רש"י מ"ו כ"ח)
וכי יעלה על הדעת שיהודה בבואו מצרימה לא יפנה אל יוסף
לעזורו?! אלא שיוסף אמר 'הגדתם לאבי שאני המשביר - עמוד
של חסד והצלת נפשות'. לכן יעקב שלחו אל יוסף, לומר לו
שעשיית חסד אינה פוטרת מתורה, כדעת רבים בזמננו, ועליו
לייסד ישיבה גם במצרים - מזה ומזה לא יניח ידיו! ("אזניים לתורה")

זיבך על צואריו - שהיה יעקב קורא את שמע. (מ"ו כ"ט ט"ו)
זיאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. (מ"ו ל')

'ב"ה, ג' פרשת ויגש, תשמ"ז. אל כבוד ידידנו האהוב, הה"ג המופלג,
מזכה אחיו עמו, כש"ת ר' אשר יעקב וסטהיים ...

בענין מי שעומד בקריאת שמע והעלוהו לתורה, נחלקו רבותינו
בזה. הנה פשוט הוא שזה רק לענין ברכות התורה, אבל לברך
ברכת הגומל פשוט שלא יפסיק, ולא כמי שטעה בזה.
(שו"ת "שבט הלוי" ח"ז ל"א)

יוסף אומר לאחים "אל תרגזו בדרך!"

ביאורים רבים נכתבו אודות הוראה זו. נבאר שני מהלכים בזה:
על דרך החידוש: הגמרא אומרת לעולם ירגיז אדם יצר טוב על
יצר הרע - רגזו ואל תחטאו'. היאך "מרגיזים"? על ידי תורה
וקריאת שמע (ברכות ה.). אמר להם יוסף 'מהרו אל אבי' - 'אל
תרגזו' - אתם עסוקים במצוה (ברכות יא.) ופטורים מתורה וק"ש!

ועל דרך הפשט: נאמר במשנה 'והוי מתאבק בעפר רגליהם' (אבות
א' א'), ביאר הרע"ב 'שתלך אחריהם - שהמהלך מעלה אבק
ברגליו, וההולך אחריו מתמלא מאבק'. ונראה לומר, בדרך כלל
ההולכים בשירה וממהרים בדרכם עושים רווח בין אחד לשני,
ידע יוסף שהאחים ימהרו לבשר ליעקב אבינו ולא ישגיחו בזה,
לכך אמר 'אל תרגזו' - אל תקפידו אחד על השני. ('נר לשולחן שבת')

באחד הלילות עבר ליד ישיבת חברון שבירושלים, יהודי יקר ושמו מר וייצמן, בעל בית החרושת לגפרורים "נור". לפתע שמע צעקות רמות בוקעות מן הבנין. נבהל האיש, לפי הצעקות זה נשמע שאנשים רבים שם! מי יודע מה קורה!?

נחפו אל פתח הבנין, ועלה לאולם. לעיניו נגלו בחורים צעירים הנאבקים בקולי קולות על מובנו של רמב"ם, זה טוען בכה, והשני בהתרגשות רבה סותר את דבריו, והשלישי מנסה לגבור עליהם בקולו בהסבר משלו...

מר וייצמן כל כך התרגש מן המראה הנפלא - עד שבו במקום החליט לתרום את הסכום הדרוש לצורך בניית היכל הישיבה בשכונת גאולה. (הגביע שעלה על גדותיו)

כל אותו יום הנחת אבן הפינה לישיבת פוניבז' היה הגאון הרב מפוניבז' שרוי בתענית. היה זה יום הולדתו החמישים וחמש.

לקראת השעה היעודה, טיפסו ועלו אל מרומי הגבעה הגבוהה שבשכונת ב"זכרון מאיר", מתי מעט קרואי העדה, ידידים ומקורבים, שדבר הטקס נודע להם כמעט בחשאי. בא גם מרן ה"חזון איש", על גבי מספר לוחות קרשים שכוסו בנייר עיתון עמדו מיני מזונות ומעט בקבוקי משקאות קלים.

הטקס החל באמירה נרגשת של פרקי תהילים. הרב רכן אל האדמה ושפך את כף המלט הראשונה - אבן הפינה של ישיבת פוניבז' בארצנו הקדושה, כשהוא רוטט כולו ומתייפח בבכי סוער ומזעזע. מעיניו גלשו דמעות, שנתערבבו ברגבי העפר... בזאת תם ונשלם המעמד...

כשהאנשים עמדו ללכת, פנה ואמר לו ה"חזון איש": "כשמתחילים ביי"ש ומגדנות, ספק מצליחים ספק אין מצליחים, אך כאשר זורעים בדמעה בוודאי ברירה יקצורו!"

אף הוא עצמו הזכיר בסיום, את הסיפור באחד מחכמי ברודי, ששאל את הגאון רבי חיים מוולוז'ין: מה סוד הצלחתו בישיבה שיסד בעיירתו הקטנה, שכל בחור טוב נמשך אליה, בעוד שישיבת "בית אפרים" שהקימו בעירו המהוללה ברודי, לא הפכה להיות אבן שואבת להרבה תלמידים?

התעניין רבי חיים ושאל אותו: "אולי זכור מר, מה עשיתם באותו יום של יסוד הישיבה?" נזכר החכם, שבאותו יום לא אמרו יהודי ברודי "תחננו", חגגוהו כיום חג, וליוו את המעמד בתהלוכה מפוארת ובכלי זמר, כיאות לכבודה של תורה.

"היא הנותנת" השיבו רבי חיים "אנחנו בוולוז'ין קבענו צום ואמרנו סליחות, השקינו את אבן הפינה בהרבה דמעות..." (הרב מפוניבז' ח"ב)

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו - לתקן לו בית

תלמוד שמשם תצא הוראה". (מ"ו כ"ח רש"י)

מה מקורו של מנהג הנחת "אבן פינה"

והטמנת "מגילת יסוד" בבנין של מצווה?

כתב הגאון רבי יהושע מנחם ארנברג: מה שנהגו לכבד בהנחת אבן הפינה את גדולי הדור, שורשו ממה שנאמר "ויבן שאול מזבח אותו החל" (שמואל א' י"ד ל"ה), וכתב הרד"ק ששאול בעצמו נתן את האבן הראשונה, ורק אחר כך בנו הבונים את המזבח.

למדים אנו מכאן שני דברים:

אחד: שכך ראוי להעשות בכל בנין של מצווה, שגדול הדור יקבע את האבן הראשונה. והשני: שעל ידי כך נחשב הבנין על שמו. ואף שאנו סוברים שאין המצווה נקראת אלא על שם גומרה, כאן לא התרשל וגם אינו יכול לגומרה, וכן שונה אבן הפינה, שהיא מעמידה את הבנין.

וכן בבית המקדש נאמר "ידי זרובבל יסדו הבית הזה" (זכריה ד'), והלא הבונים ונחמיה, הם אלו שבנו וגמרו את המקדש?! אלא כיון שזרובבל הניח את "אבן הראשה" על כן נקרא הבנין על שמו. וכדברי הרד"ק שנאמר "כי הנה האבן אשר נתתי".

ואולי לכן נהגו להטמין מגילת יסוד, בה כותבים מי היו מניחי אבן הפינה, ולשימה בכלי חרס, למען יעמוד ימים רבים. כי גם אם יתערער היסוד, או שירצו להרחיב ולבנות בנין חדש, הרי את היסוד לא יסתרו, ויהיה נחשב שאותם גדולי הדור שהניחו את אבן הפינה כאילו בנאוהו במו ידיהם. (ש"ת "דבר יהושע" ח"ג ס"ה)

חכמי לובלין... צדיקי לובלין!

חודש טבת שנת תרפ"ד, תוך כדי סעודת מלווה מלכה, מציע הגאון רבי מאיר שפירא לאחד מעשירי לובלין ר' שמואל אייכנבוים עסקה טובה, שמעולם לא היתה לו כזו... "אני רוצה את החלק הקדמי של המגרש שלך במרכז העיר, כדי לבנות עליו ישיבה!"

ר' שמואל ביקש ארכה של חצי שעה, לחשוב על ההצעה. כעבור זמן קצר חזר ואמר: "לא, את החלק הקדמי של המגרש איני יכול לתת, אלא רק את כולו..."

כעבור כמה ימים, בא לפני רבי מאיר שפירא ר' שמואל, ובפיו בקשה: היות ונודע לאנשים רבים דבר תרומתו, וחלקם מנסים להניא אותו מכך. לכן הוא מבקש למהר ולהסדיר באופן חוקי, את העברת המגרש לרשות הרב כדי למנוע אפשרות חרטה.

ואכן ביום ט"ז טבת ישבו בית הדין של לובלין, וכתבו "כתב הסכם" שעליו חתומים השותפים לתרומה זו.

בהוודע דבר העברת המגרש לרשות הישיבה לגברת אייכנבוים רעיית הנדבן, הגיעה נסערת לבית הדין ותבעה דין תורה. רבי מאיר שפירא שקיבל את ההזמנה לדיון בבית הדין, היה משוכנע שאנשים דלא מעלי הסיתוה לבטל את מתנת בעלה.

קהל רב התאסף לשמוע את טיעוניה, והמתח באולם היה גדול... ומה מאד היתה התדהמה, כאשר פתחה בדברי שבח על מעשי בעלה, שהעביר את המגרש למטרה כה חשובה. אבל היא דורשת בתקיפות, שהמתנה תקרא גם על שמה, גם היא רוצה חלק במצווה גדולה זו. תחושת הקלה ירדה על כל הנוכחים...

רבי מאיר שפירא ניסה להרגיעה ולהסביר לה שאשת חיל היא שותפה שלימה לבעלה, אך היא עמדה על כך שזכותה להוסיף את שמה על כתב הסכם...

ואכן בית הדין הוציאו פסק: 'שטר המתנה בטל ומבוטל, ויש לכתוב שטר חדש, על שם של שני בני הזוג'. באותו מעמד נכנס סופר בית הדין, וכתב שטר חדש, ובו שם של ר' שמואל ורעייתו. (ישיבת חכמי לובלין" ח"א)

בעת הקמת ישיבת "נתיבות עולם" נכנס ראש הישיבה שליט"א לאדמו"ר ה"לב שמחה" מגור, סיפר שהוא עומד להקים ישיבה לבעלי תשובה, בין הדברים ציין כי הוא איננו בעל תשובה. הביט בו ה"לב שמחה" ואמר: "ולמה לא?"... (נר לשולחן שבת" מאחד התלמידים)

דק אדמת הכהנים - הכמרים - לא קנה. (מ"ו כ"ב רש"י)

דבר שאי אפשר להשיג מקום לישיבה קטנה אלא בבנין השייך לכנסיה, פשוט שאסור אף לחשוב דבר כזה, אף שהוא בנין נפרד מבית התיפלה, מכיון שהוא סמוך לבית תיפלה שלהם, וכ"ש כשצלב גדול עומד בחוץ סמוך לבנין.

וטוב עושים הרבנים שאין מסכימים לזה. וצריכים לבנות או לקנות מקום ראוי לישיבה, ובודאי יעזרכם ה'. (ש"ת "אג"מ י"ד ג' ע"ז)

הפיכת כנסיה לבית מדרש. הגאון רבי יוסף שלום אלישיב הורה להיתר, שניתן לסמוך על דברי התוס' (מגילה ו' והמשנ"ב קנ"ד מ"ה).

אמנם כמה פעמים אמר שעדיף אם יעשו שיפוצים בבנין, שאז אפילו במקום שהעמידו את פסליהם יהיה מותר להשתמש, ואף הגאון רבי משה פיינשטיין יודה בזה (או"ח מ"ט). ולמעשה די אם יסידו. ואין איסור להכנס לכנסיה כדי לבדוק את מצבה, שהרי נכנסים במטרה לבטל את המקום. (ישיא יוסף" או"ח ח"א ל"ד)

מתוך הספרו של הגאון רבי שמואל וינטרויב על רבו הסבא מנובהרודוק

כל בניית ישיבה עלתה לו ברוב עמל, מסירות נפש ודמים. אולם כאשר שמע שבעיר סרטוב רוצים המתעסקים בתמיכת הישיבה להתערב בענייני הפנימיים, לערב השכלה, אז באותה מסירות נפש שבנה נסע להרוס, שלשה ימים נסע לבטל את הבנין שבנה.

פחד אחזני בראותי איך הוא מאבד בידים מקדש מעט זה, אולם הוא אמר בנחת: 'כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה, מי שאינו יכול לסגור את בית מדרשו אינו צריך לפתוח! כך היה פתגמו תמיד, ואכן סגר את ישיבת סרטוב והעביר את תלמידיה לערים אחרות. (בסופה ובסערה)